

RUSYA VE MISIR: İSTİKRARSIZ BİR BALAYI

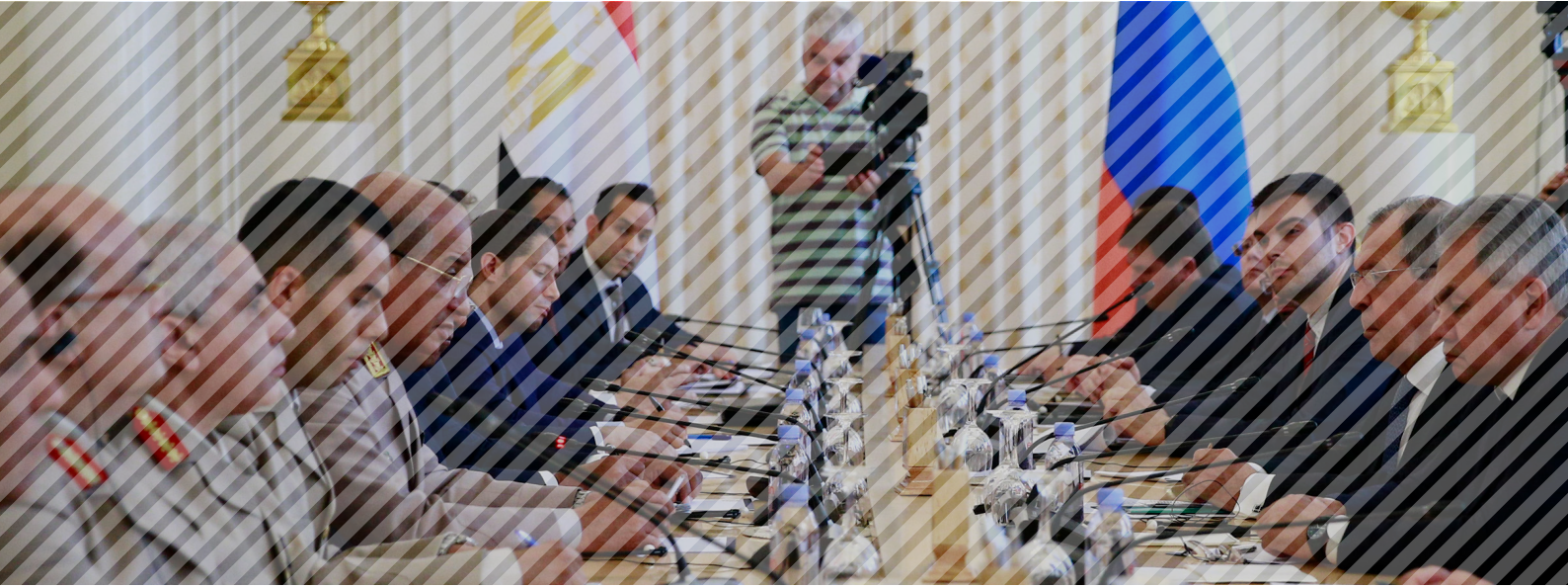
ANALİZ

ALEXEY KHLBNIKOV

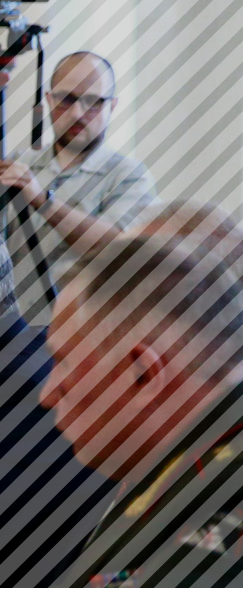
24 EYLÜL 2019

[Bu yazının İngilizce orijinal versiyonu Al Sharq Forum'un web sayfasında mevcuttur]

İÇİNDEKİLER

4	SARKAÇ ETKİSİ
5	YOĞUNLAŞTIRILAN ORTAKLIĞIN ARKASINDA NE VAR?
6	FIRSATLAR
7	GÜVENLİK
9	EKONOMİK İŞ BİRLİĞİ
12	SINIRLAR
13	SONUÇ
14	REFERANSLAR
16	YAZAR HAKKINDA
16	AL SHARQ FORUM HAKKINDA

Mısır, Rusya'nın Ortadoğu'daki en güçlü müttefikleri arasında sayılabilir. Askeri bir darbeye iktidarı ele geçirdiği 2013'ten bu yana Abdülfettah Sisi, sık sık Rus Devlet Başkanı Vladimir Putin ile birlikte görüldü. Böylece iki ülke arasındaki ilişkiler başta savunma, enerji, tarım, yüksek teknoloji sektörleri, eğitim ve kültür olmak üzere birçok alanda gelişti. Mısır buna dayanarak yüksek miktarlara varan Rus yapımı gelişmiş silahlar satın aldı. Silah alımındaki sıçramaya güçlü demografik bağlar da eşlik ediyor. Hâlihazırda yaklaşık 35.000 Rus vatandaşı Mısır'da bulunuyor ki bu da Rusya'nın Ortadoğu'da başat bir güç olarak Kahire'ye olan yakın ilgisini yansıtıyor. Buna karşılık Mısır ise Rusya'yı kilit bir küresel ve bölgesel aktör olarak görüyor.

Aynı zamanda çok eski bir tarihe sahip olan iki ülke ilişkilerini tanımlayan en iyi ifade bu ilişkinin "karmaşık" olduğudur. İkinci Dünya Savaşı'ndan beri iki ülke de yakın iş birliği aşamalarından geçmiş; ardından bu ilişki uzaklaşma, duraksama, yakınlaşma ve ilişkilerin yeniden başlaması şeklinde süreçlerden geçmiştir. Ancak mevcut ilişkiler büyük bir yükselişe tanık oluyor. Bu durum çoğunlukla Ortadoğu'da bulunan mevcut jeopolitik dinamikler ve ABD'nin bölgedeki politikalarının yarattığı fırsatlardan kaynaklanıyor. Fakat Mısır'daki yapısal iç dinamikler ve bölge gerçeklikleri Moskova ile Kahire arasında yeşeren ortaklığa sınırlar çiziyor.

Bu yazı, ikili ilişkileri şekillendiren bölgesel bağlamı ele alırken ekonomik, askeri ve diplomatik alışverişlerdeki yükselişin arkasındaki temel saikleri vurguluyor. Aynı zamanda Mısır ile Rusya'nın gelişmekte olan ortaklığının geleceğini aksatan gerçek temel veya muhtemel kısıtların şemasını çiziyor.

Sarkaç Etkisi

Çarlık ve Sovyet Rusya, Mısır'la Osmanlı İmparatorluğu ve daha sonra Britanya himayesine girdiğinde zaman zaman temas kurdu. 18. yüzyılda Rusya Mısır'a ilk silah teslimatını Memlûk lideri Ali Bey bağımsızlığını ilan ettiğinde yapmıştı. 1920 ve 1930'lar boyunca Bolşevik Hükümeti Mısır'daki yerel Komünist güçleri desteklemeye çalıştı.² Fakat ikili bağlar ancak 20.yüzyılın ikinci yarısında resmileştirilip kalıcı temellere oturtuldu. Sonrasında ilişkiler dört ayrı aşamadan geçti. 1950-1970'lerde Cemal Abdülnasır döneminde Sovyetler Birliği (SSCB) ve Mısır yakın ortaklar hâline gelerek güçlü bağlar geliştirdi. Sovyet yardımı ünlü Asvan barajı, Helvan ve Nac-Hammadi'deki demir-çelik fabrikaları, yüzlerce kilometrelik yüksek voltajlı elektrik iletim hatları ve daha birçok projeye birlikte 97 önemli sanayi tesisinin kurulmasına katkı sağladı.³ SSCB ayrıca subayların yanında on binlerce Mısırlı mühendis ve endüstri uzmanını eğitti. Dahası Sovyetler modern askeri donanım sağlayıp gelişmekte olan Arap cumhuriyetinin birliklerini eğitmek üzere binlerce askeri danışman gönderdi.⁴

İki ülke arasındaki ilişkiler başta savunma, enerji, tarım, yüksek teknoloji sektörleri, eğitim ve kültür olmak üzere birçok alanda gelişti

***Sovyet yardımı ünlü Asvan barajı, Helvan ve
Nac-Hammadi'deki demir-çelik fabrikaları,
yüzlerce kilometrelik yüksek voltajlı elektrik
iletim hatları ve daha birçok projeye birlikte 97
önemli sanayi tesisinin kurulmasına katkı sağladı***

İkinci aşama 1970'te Enver Sedat'ın iktidara yükselmesiyle başlayıp 1990'ların ortalarına kadar sürdü. Mısır'ın Batı'ya yönelmesi sonucu Sovyet danışmanlar geri gönderildi, Sovyet deniz ve hava birlikleri Mısır'dan kademeli olarak tahliye edildi ve hızla ABD saflarına geçiş yaşandı. O dönemde Sedat, Sovyetlerle yapılan ortak projeleri durdurarak diplomatik bağların seviyesini indirdi. 1990'ların ortaları ile 2000'lerin sonu arasındaki üçüncü dönem ise yeni iş birliği biçimlerini beraberinde getirdi. İki devlet ilişkileri tekrar sürdürme ve bunları değişen dünyaya uyarlamanın yollarını aradı. Hüsnü Mübarek'in 1997 ve 2001 Rusya ziyaretleri Moskova ile Kahire arasında canlandırılan ortaklığı kurumsallaştıran bir dizi anlaşmaya yol açtı. Putin'in 2005 ve 2007 Mısır seyahatleri ise ilişkileri ileri taşımaya yönelik güçlü bir takviye sağlayarak günümüzdeki yakınlaşmanın temellerini döşedi. En yakın dönem olan 2010 sonrasında da küresel ve bölgesel düzeydeki faktörlerin birleşmesi sayesinde Mısır ile Rusya iş birliğini daha da yoğunlaştırdı.

Yoğunlaştırılan Ortaklığın Arkasında Ne Var?

Rusya, Mısırlı elitlerin ABD'ye olan büyüyen güvensizliklerini kullanıyor. Geleneksel olarak Amerika İsrail, Mısır ve Suudi Arabistan ile güvenlik ilişkilerine yoğunlaşıyor. Ama 2011'de eski Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek halk baskısıyla istifaya zorlandığında Kahire'de ABD hakkındaki algılar değişti. Mısır'ın seküler elitleri Birleşik Devletler tarafından ihanete uğramış hissetti. Öncelikle Washington 2011'de Mübarek'i kurtarmak adına hiçbir şey yapmadı. İkincisi ABD Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'yi devirip Müslüman Kardeşleri iktidardan indiren 2013 askeri darbesine bir tepki olarak yıllık 1,3 milyar dolarlık yardım aktarımını askıya aldı. Bunun sonucunda Mısır uluslararası ortaklıklarını çeşitlendirmeye başlayarak Rusya ile ilişkilerini geliştirmeye çalıştı.

Kahire'nin duruşundaki değişim Moskova'ya değerli bir fırsat sundu. Rusya 2011 devriminden sonra Mısır'a yönelik oldukça duygusuz ve pragmatik bir tavır sergilemişti. Örneğin Başkan Putin, Mart 2013'te Güney Afrika'nın Durban

Mısır dış politikasının geleneksel olarak tüm yumurtalarını tek sepete koymaktan kaçındığını vurgulamak gerekir. Sedat ve Mübarek dönemlerinde bile ilişkiler sert bir şekilde gerilemiş olmasına rağmen Kahire Moskova ile siyasi ve ekonomik bağlarını sürdürdü

kentindeki BRICS zirvesi sırasında Mursi ile görüştü ve bunun üzerine hemen sonraki ay Moskova'ya geliş için kırmızı halı serildi. Ama Mursi Mısır ordusu tarafından alaşağı edildiğinde Moskova süratle ülkenin yeni lideri Abdülfettah Sisi'yi kucaklamasını bildi. Genel itibarıyla ortaklık 2013'ten başlayarak yoğunlaştı. Sisi iktidarı ele geçirdiğinden beri Vladimir Putin ile toplam 8 kez görüştü. İlk toplantılar Mısırlı liderin uluslararası meşruiyet kazanmasında büyük yardım sağladı. Zirveler önceden atıl durumda olan Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Komisyonu'na can verdi. Buna paralel olarak iki ülkenin savunma ve dışişleri bakanları da "2+2" formatında düzenli toplantılar başlattı. Bu gelişme başlı başına yüksek yakınlaşma derecesinin ve Rusya ile Mısır'ın birbirlerine verdikleri önemin sinyallerini taşıyor.

Mısır dış politikasının geleneksel olarak tüm yumurtalarını tek sepete koymaktan kaçındığını vurgulamak gerekir. Sedat ve Mübarek dönemlerinde bile ilişkiler sert bir şekilde gerilemiş olmasına rağmen Kahire Moskova ile siyasi ve ekonomik bağlarını sürdürdü. Örneğin 1982'de Mısır Sovyetler Birliği'nin Asvan Barajı hidroelektrik santrali için yedek parça teslimatını tekrar başlatmasını ve sivil uzmanlar göndermesini rica etti. İki yıl sonra daha düşük düzeylerde de dış politika konularında istişareler yeniden başlatıldı.⁵ Yeniden temas kurulması Mısır'ın kapıyı açık bırakıp Sovyetlerle ilişki kurma seçeneğini masada tutmasına olanak sağladı. Aynı durum

bugün için de geçerli. ABD'nin stratejik bir ortağı olmasına rağmen Kahire, birincisi ve en önemlisi savunma alanı olmak üzere Moskova ile geniş bir yelpazede ilişkilerini tutarlı bir şekilde derinleştiriyor. Mart 2015'te Moskova ve Kahire askeri ve teknik iş birliği komisyonunu kurdu. Kısa bir süre sonra ise Kahire Rus T-90S tanklarının montajını yapma ruhsatını aldı.⁶

Aynı zamanda Rus yönetimi saldırgan retoriğin (mesela İran), arkasına saklanarak bölgesiyasetine askeri müdahalede bulunma iştahının kapanmasından bağımsız olarak ABD'nin Ortadoğu'da kilit aktör olmaya devam ettiğinin ve Mısır için öncelikli ortak olduğunun farkında. Rusya'nın bölgede son yıllarda artan varlığı (Suriye'de askeri varlık, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri [BAE], Katar ve Mısır ile bağların ısınması) da Rusya için fırsatları kullanma amaçlı tek taraflı girişimlerde bulunmanın ötesinde ABD ile koordinasyon içinde bulunmayı zorunlu kılıyor.

Fırsatlar

Moskova'nın Kahire'ye yönelik politikasının arkasında iki ana faktör var: Güvenlik ve ekonomik çıkarlar. Rusya Mısır'ın terörle mücadelede ve Akdeniz'deki konumunu pekiştirmede önemli bir bölgesel ortak olarak görüyor.^{7 8} Ekonomi alanında ise Ruslar Mısır'ın Rus tarım ürünleri, silahları ve nükleer ve sanayi teknolojilerini almasıyla ilgileniyor.

Moskova'nın Kahire'ye yönelik politikasının arkasında iki ana faktör var: Güvenlik ve ekonomik çıkarlar. Rusya Mısır'ın terörle mücadelede ve Akdeniz'deki konumunu pekiştirmede önemli bir bölgesel ortak olarak görüyor. Ekonomi alanında ise Ruslar Mısır'ın Rus tarım ürünleri, silahları ve nükleer ve sanayi teknolojilerini almasıyla ilgileniyor

Güvenlik

Ekim 2015'te bir Rus jeti Sina Yarımadası'na düştüğünde Rusya Mısır'ı terörle mücadelesinde en uzak savaş alanı olarak belirledi. Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) tarafından üstlenilen terör saldırısında uçaktaki 224 kişinin tamamı yaşamını yitirmişti. Karşılık olarak Moskova Mısır'a doğrudan uçuşları yasaklayarak⁹ yıllık yaklaşık 3 milyar dolar zarara uğrayan Mısır turizm sektörüne ciddi zarar verdi.¹⁰ 2015 öncesi her yıl yaklaşık 3 milyon Rus turist Mısır'ın tatil bölgelerini ziyaret ediyordu. Mısır turizm bakanlığına göre 2018'de ülkeye 145 bin Rus geldi ki bu sayı 2015 öncesi rakamların %5'ine denk geliyor.¹¹ 2017'de Moskova ile Kahire arasındaki Aeroloft ve Egyptian Air uçuşlarının yeniden başlatılması da bir fark yaratmadı. Rusya güvenlik ihtiyaçlarının tam olarak yerine getirilmediğini savunarak Mısır'ın sahil kesimlerine doğrudan uçuş yasağını kaldırmadı.¹² Daha da önemlisi taşımacılıktaki kısmi normalleşme Moskova'ya Mısır'a karşı kullanmada etkili bir koz veriyor. Çünkü doğrudan uçuş yasağı var oldukça Moskova siyasi baskı kurma ve çıkarlarını savunma konumunda olacak.

Kasım 2017 sonlarında Rusya ve Mısır arasında iki ülke hava sahası ve hava üslerinin iki ülke ordusunun ortak kullanımına açılması için bir anlaşma düzenledi.¹³ Anlaşma henüz sonuçlanmadı ama uygulama aşamasına ulaştığında Rusya ve Mısır'a birbirlerinin altyapısına erişim sağlamak için yasal zemin hazırlayacak. Anlaşma ayrıca Moskova'ya Kuzey Afrika'daki varlığını genişletme ve bölgesel çatışmalara daha fazla nüfuz etme olanağı sunacak. Örneğin Rusya, Mısır askeri hava alanlarını yakıt ikmali ve acil inişlerin yanında bölgenin diğer kısımlarında keşif uçuşları için kullanabilecek ve böylece önemli güç intikal kapasitesini de elde edecek. Anlaşma aynı zamanda Moskova'ya Akdeniz'deki donanma nüfuz sahasını genişletme imkânı verecek olan donanma tesisleri konusunda da benzer bir anlaşma için müzakere kapıları açma potansiyeline sahip. Dahası Mısır Suriye tecrübesindeki müdahaleye bakarak Sina'da İŞİD'e karşı operasyonlarında Rusya ile ortak hareket fırsatları görüyor.

Suriye’de fiili savaş dinerken (İdlib Vilayeti hariç) Rusya potansiyel olarak kaynaklarını Ortadoğu’nun başka bir yerine kaydırma konumunda bulunuyor. Mısır başlamak için bir toplanma zemini olabilir. Rusya’nın 2017’de Libya sınırına yakın bir Akdeniz kasabası olan Sidi Barrani’ye küçük bir özel kuvvetler birliği ile askeri danışmanlar sevk ettiği söyleniyor.¹⁴ Her ne kadar Rusya ve Mısır tarafından yalanlansa da¹⁵ söz konusu raporlar eski bir Sovyet donanma üssü konumundaki bir Mısır hava üssünün kiralanmasına ilişkin görüşmelerin sürdüğünü öne sürüyor. Bu müzakereler muhtemelen sürece ve Rus ordusu Mısır savunma altyapısına erişim imkânı kazanacak. Bunun yanında Mısır Libya için bir sıçrama tahtasıdır. Çünkü Moskova savaştan zarar gören ülkede siyasi bir çözüme katkı sağlamayı ve kayıp ticaret sözleşmelerini kurtarmayı umut ediyor.¹⁶

Rusya ve Mısır terörle mücadelede iş birliği konusunda gelişme kaydetti bile. İki ülkenin paraşütçüleri Ekim 2016’da Mısır çölünde ilk ortak tatbikatlarını düzenledi.¹⁷ Donanmalar Haziran 2015’te Akdeniz’de İskenderiye yakınlarında tatbikat yapmıştı.¹⁸ Tatbikatlar düzenli hâle geldi; Rusya 2017’de Mısır ise 2018’de tatbikatlara ev sahipliği yaptı.¹⁹ Ordular arasında gelişen bağlantılar ilişkilerde yeni bir düzeyin habercisi olarak Rusya’nın Libya ve Sina kaynaklı terörizm ile mücadelesinde Kahire’ye yardım etmeye hazır olduğunu gösteriyor. Moskova ve Kahire terörle mücadele deneyimini paylaşmak amacıyla ortak çalışma platformu da kurdu.

Mısır’la yoğun güvenlik ortaklığı Rusya’nın Kuzey Afrika’daki varlığını pekiştirerek Libya’da güç intikal edebilir hâle gelme niyetinin bir göstergesidir. Kahire, Suudi Arabistan ve BAE ile birlikte General Hafter ve emrindeki

Libya Ulusal Ordusu’nu (LUO) destekliyor. Hafter’in birlikleri Mısır sınırına yakın Tobruk şehrinde faaliyet gösteriyor ve Doğu Libya’nın neredeyse tamamını kontrol ediyor. Kahire doğal olarak sınırlarını sıkı kontrol altında tutup her türlü terör unsurunun sızmasını önlemek istiyor. Moskova her şeyden önce bu çalkantılı Kuzey Afrika ülkesinin sahadaki dinamiklerini çok iyi bildiğinden bu konuda yardımcı olabilir Rusya’nın Libya’daki temas grubunun başkanı Lev Dengov’a göre Rusya “durumu gözleyip her taraftan etkileyebilir.”²⁰ Rusya LUO, Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH), Misrata ve güney aşiretleri dahil Libya’daki tüm taraflarla faal bağlantısını sürdürerek herkese eşit mesafesini koruyor.²¹ Bu durum, Rusya’nın başka bir çatışmaya askeri olarak müdahil olmak istediği anlamına gelmiyor ama taraflar arasında arabulucu rolü oynama niyetini gösteriyor. Moskova’nın 2019’da hem General Hafter’i hem de Libya Birlik Hükümeti Dışişleri Bakanı Muhammed Tahir Siyala’yı ağırladığını belirtmek gerekir. Moskova Suriye’deki tecrübesinin özellikle de uzlaşma merkezlerinin çalışmalarının burada da işe yarayacağına inanmış görünüyor.

Ayrıca Mısır Suriye’deki çatışmasızlık bölgelerine dair yapılan anlaşmalar için sürdürülen müzakerelerde Rusya’ya yardım etmişti. Mısır 2016-2017’de Rus savunma yetkilileriyle Suriyeli farklı muhalif gruplar arasında Suriye’de iki çatışmasızlık bölgesinin (Doğu Guta ve Humus) kurulmasıyla sonuçlanan birkaç görüşme oturumuna ev sahipliği yapmıştı.²² Suriye muhalefetine “Kahire grubu” diye adlandırılan üyeleri Rusya ile iyi ilişkilere sahip ve Suudi Arabistan destekli Riyad merkezli Yüksek Müzakere Komitesi’nin aksine taviz vermeye daha eğilimli. Grubun ayrıca birkaç vilayette (Haseke, Deyrezzor ve Rakka) sahada faaliyet

Mısır ile Rusya arasındaki ticaret hacmi ciddi ölçüde arttı: 2013'te 3 milyar dolardan 2018'de 7,6 milyar dolara yükselerek Moskova'yı Avrupa Birliği (AB) ve Çin'den sonra Mısır'ın üçüncü önemli ortağı hâline getirdi

gösteren ve Suriye Demokratik Güçleri (SDG) ile işbirliği yapan askeri bir kanadı bulunuyor.²³ Bu bağlamda Mısır, Suriye'de ilerleme sağlamak amacıyla farklı muhalif grupları birleştirebilen önemli bir platform olduğunu kanıtlarken Suudi Arabistan liderliğindeki Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ile fazladan bir haberleşme kanalı sağlıyor.

Ekonomik İş Birliği

Mısır ile Rusya arasındaki ticaret hacmi ciddi ölçüde arttı: 2013'te 3 milyar dolardan 2018'de 7,6 milyar dolara yükselerek²⁴ Moskova'yı Avrupa Birliği (AB) ve Çin'den sonra Mısır'ın üçüncü önemli ortağı hâline getirdi.

Bu ticari alışverişlerin başında tarım ürünleri, enerji ve silahlar geliyor. Son yıllarda Mısır'a yapılan Rus ihracatının yaklaşık %30'unu tarım ürünleri oluşturuyor.²⁵ Rusya Mısır'ın talebinin yaklaşık %65'ini karşılayan en büyük tahıl ihracatçısıdır.²⁶ AB'nin Rusya üzerindeki yaptırımlarına karşılık yürürlüğe konan gıda ambargosu sayesinde Rusya Mısır sebze ve alt tropikal meyvelerinin önemli bir ithalatçısı oldu. Mısır'ın Rusya'ya olan ihracatının yaklaşık %80'i de sebze ürünlerinden oluşuyor.²⁷ Tarım ürünlerinin ithalatı Mısır poundunun devalüasyonu nedeniyle daha ucuzdur. Kârlı döviz kurları Rus şirketlerinin Mısır'a özel üretim yapması için daha iyi koşullar yaratıyor.

Rus petrol şirketi Lukoil 2001'den beri Kızıldeniz'deki Hurgada limanı yakınlarından petrol çıkarıyor. Ekim 2017'de Rosneft Akdeniz'deki en büyük doğalgaz yatağı olan Mısır Zohr yatağının geliştirilmesi için yapılan bir imtiyaz anlaşmasında İtalyan enerji şirketi ENI'de %30 hisse elde etti.²⁸

Mayıs 2018'de Rusya ile Mısır Doğu Port Said'de bir Rus Sanayi Bölgesi kurmak için Rus şirket ve yatırımlarının sayısını arttırması beklenen bir anlaşma²⁹ imzaladı. Rusya önümüzdeki yıllarda sanayi bölgesinin kurulmasına yaklaşık 6,9 milyar dolar yatırım yapmayı planlıyor. 2018'de Mısır'daki Rus şirketlerinin toplam sayısı 451'di.³⁰ Moskova Mısır'da aynı zamanda Ortadoğu ve Afrika'daki diğer ülkelere erişiminde yardımcı olacak çeşitlendirilmiş bir sanayi üretim ve lojistik merkezi kurmayı da amaçlıyor.

Rusya ve Mısır 2014'te yeni muharebe jetleri (MiG-29M/M2), helikopterler (Mi-35M), S-300VM füze kompleksleri, sahil savunma sistemleri vb. ekipmanlar için 3,5 milyar doların üzerinde değeri olan anlaşmalar imzaladı. Daha sonra 2015'te Mısır, iki Mistral helikopter taşıyıcısı için 50 adet Ka-52 satın aldı

Ayrıca Mısır'ın 2020'de Rus liderliğindeki Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) ile iki ülke arasındaki ticareti kolaylaştıracak bir serbest ticaret anlaşması imzalaması bekleniyor.³¹ Mısır büyük bir pazara erişim kazanırken Rusya bölgesel entegrasyon projesinden faydalanarak daha geniş uluslararası meşruiyet elde edecek.

Silah sözleşmeleri ise iki ülkenin ekonomik ilişkilerinin başında geliyor. Rusya ve Mısır 2014'te yeni muharebe jetleri (MiG-29M/M2), helikopterler (Mi-35M), S-300VM füze kompleksleri, sahil savunma sistemleri vb. ekipmanlar için 3,5 milyar doların üzerinde değeri olan anlaşmalar³² imzaladı. Daha sonra 2015'te Mısır, iki Mistral helikopter taşıyıcısı için 50 adet Ka-52 satın aldı.³³ Bunlar ilk başta Rusya tarafından Fransa'da sipariş verilmiş ancak 2014'te Kırım meselesi nedeniyle Rusya'ya uygulanan yaptırımlar nedeniyle teslim edilmemişti.³⁴ İki ülke 2018'in sonuna doğru, birkaç düzine Su-35 savaş jetinin (Flanker-E) teslimatı için en az 2 milyar dolar değerinde başka bir silah anlaşması daha imzaladı.³⁵

Tüm bu büyük silah sözleşmeleri, 2013 yılındaki askeri darbenin ardından ABD'nin Mısır'a askeri yardımı askıya alıp donanım teslimatını engelleme kararı sayesinde mümkün oldu. Rusya bu fırsatı etkili bir şekilde kullanarak 1960'lardan beri görülmemiş bir ölçekte kârlı silah anlaşmalarıyla servet kazandı.

Dahası Rusya Mısır'a kendisine 35 yılda geri ödenecek 25 milyar dolarlık kredi hattı açma planıyla birlikte Mısır'ın ilk nükleer enerji santralini (NES) Dabaa'da kurmayı amaçlıyor. Aslında Moskova ülkede tamamen yeni bir sektörü kurup bir uzmanlar kuşağını eğitmeyi planlıyor. Şu an itibarıyla NES Mısır Nükleer Düzenleme ve Radyolojik Kurumu'ndan (MNDRK) mevki onayı almış durumda ve tesisteki çalışmalar muhtemelen 2020'de başlayacak.³⁶

Ekonomik bağlardaki sıçrama hâlihazırda Mısır'ı Rusya'nın Türkiye'den sonra Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki en önemli ikinci partneri yapmış durumda. Geliştirilecek daha fazla potansiyel var, özellikle de enerji alanı ve imalat sektörlerinde. Rusya tarihi bağları paraya dönüştürüp Mısır'ın ABD ile ilişkilerinde yaşadığı sürtüşmelerden kâr elde etmeyi başardı. Yine de ticaret ve yatırım ortaklığının sınırları var. Ancak Rusya'nın Batı yaptırımlarının hedefindeki sorunlu ekonomisinin uzun vadede ABD ve AB ile rekabet etme şansı düşük. İkisinin de özellikle teknoloji ve doğrudan yabancı yatırım açısından sunacağı daha çok şey var.

Sınırlar

Rusya ve Mısır birkaç bölgesel konuda aynı görüşe sahip değil: Hizbullah ve İran'ın bölgedeki ve Yemen savaşındaki rolü bunlardan bazıları. Yine de çeşitli bölgesel konulardaki farklılıklar daha önce de

Rusya Mısır'a kendisine 35 yılda geri ödenecek 25 milyar dolarlık kredi hattı açma planıyla birlikte Mısır'ın ilk nükleer enerji santralini (NES) Dabaa'da kurmayı amaçlıyor. Aslında Moskova ülkede tamamen yeni bir sektörü kurup bir uzmanlar kuşağını eğitmeyi planlıyor

mevcuttu. Sovyetlerin Afganistan'a müdahalesi 1980'lerde Cumhurbaşkanı Mübarek dönemindeki ikili ilişkilerin yavaş ama kararlı normalleşmesini sekteye uğratmadı.³⁷ Bölgesel konulardaki karşıt görüşler 2010'lardan itibaren yeşeren ikili ilişkileri de engellemedi. İlişkilere kısa ve orta vadede kısıtlamalar getirebilecek hususlar yapısal faktörlerdir: ABD-Mısır stratejik ortaklığı, Arap Körfez ülkelerine mali bağımlılık ve Amerika'nın yaptırım politikası.

Mısır-ABD Stratejik Ortaklığı

Mısır'ın başlıca ekonomik ortaklarının ezici çoğunluğunun (Çin ve Rusya hariç) aynı zamanda ABD'nin müttefikleri olduğunu hatırlamakta fayda var. Bunlar arasında BAE, Suudi Arabistan, Kanada ve listenin başını tutan AB bulunuyor. ABD, Mısır'a 1,3 milyar dolarlık mali yardım sağlıyor. Bundan başka 2011'den beri Kahire, Suudi Arabistan liderliğindeki KİK'in Mısır'ın ekonomisini yürütebilmesine yardımcı olan ve bir dereceye kadar Kahire'nin, Krallığın bölgedeki politikalarını açıktan eleştirmesini kısıtlayan fonlarına bağımlı durumda. Son dört yılda KİK'in mali yardım, hibeler, doğrudan yatırımlar, sıfır faizli krediler biçimindeki para aktarımı toplamda 35 milyar dolara ulaştı.³⁸ 2011 ayaklanmasından beri Körfez ülkeleri Mısır'a 92 milyar dolar gibi dudak uçuklatan bir rakamla destek verdi.³⁹ Mısır ayrıca Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'na önemli ölçüde bağımlı durumda. Bu gerçek Mısır'ın stratejik önceliklerini sorgulayanlara karşı somut bir argüman.

Ancak bu Kahire'nin İran, Yemen, Suriye gibi bölgenin hayati konularında Suudi Arabistan ve BAE ile aynı yaklaşıma sahip olduğu anlamına gelmiyor. Dolayısıyla Mısır'ın sadakatle benimsediği görüşleri ve otonomisini belirtme çabası ABD ve Körfez ile yakınlığıyla birleştğinde Kahire'yi Rusya için değerli bir ortak yapıyor. En kalabalık (95 milyonun üzerinde) Arap ülkesi olarak ağırlığı ve Ortadoğu genelindeki kamuoyu üzerindeki etkisi de hesaba katılmalı. Nihayetinde Mısır, büyüklüğü ve ABD'nin yanında Körfez ülkeleri ile olan bağlarına rağmen kendi dış politikasını çizme isteği sayesinde önem kazanıyor.

Mısır'ın Rusya'ya Amerikan etkisine karşı bir denge unsuru ve koz olarak baktığında şüphe yok. Ancak yeni ABD yönetimi ve bölgeye yönelik daha fazla dahil olma yönündeki ısrarlı isteksizliğine yansıyan az çok geleneksel yaklaşımıyla birlikte Kahire Obama öncesi dönemde olduğu gibi sırtını tekrar Washington'a kolaylıkla yaslayabilir. Dahası

ABD yaptırımları Rus-Mısır askeri-teknik iş birliğinin önünde ek bir engel teşkil edebilir. Ağustos 2017’de Başkan Donald Trump Amerika’nın Hasımlarıyla Yaptırımlar Yoluyla Mücadele Etme Yasası’nı (CAATSA) imzaladı. Bu yasa kapsamında Rusya’nın savunma ve istihbarat sektörleriyle ticaret yapan ülkeler ikincil yaptırımlarla karşı karşıya kalabilir

Trump’ın Ortadoğu politikası Suudi Arabistan’a olduğu gibi Mısır’a da sadakatini gösterirse veya Kahire’ye Moskova ile iş birliğini azaltma baskısında bulunursa böyle bir senaryonun gerçekleşme ihtimali artar. Günün sonunda ABD’nin Mısır’a Rusya’nın sunduğundan daha fazla sunacağı şey var.

ABD’nin Yaptırım Politikası

ABD yaptırımları Rus-Mısır askeri-teknik iş birliğinin önünde ek bir engel teşkil edebilir. Ağustos 2017’de Başkan Donald Trump Amerika’nın Hasımlarıyla Yaptırımlar Yoluyla Mücadele Etme Yasası’nı (CAATSA) imzaladı. Bu yasa kapsamında Rusya’nın savunma ve istihbarat sektörleriyle ticaret yapan ülkeler ikincil yaptırımlarla karşı karşıya kalabilir. Bu da ABD’nin Mısır’a Rusya ile askeri-teknik alanda iş birliği yapmasından dolayı yaptırım yapma konumunda bulunduğu anlamına geliyor.

Mısır’ın Rusya’dan Su-35 savaş uçaklarını almak için yaptığı yeni anlaşma potansiyel risk altında. Mısır ABD’nin bölgedeki en önemli ortakları arasında ve Rus askeri teknoloji ve silahlarına devamlı ilgisi ABD için rahatsız edici.

Washington hâlihazırda Pekin’e Rus Su-35 savaş jetleri ile S-400 hava savunma sistemlerini aldığı için ikincil yaptırımlar uygulamış durumda⁴⁰ ve Türkiye’ye karşı da S-400 temini nedeniyle cezalandırma yoluna girmiş bulunuyor. Bunlar birer emsal teşkil eden, Rus ortaklarına ABD’nin kendilerine de yaptırım

uygulayabileceği yönünde açık bir mesaj veriyor. Zaten ABD Kahire’ye Rus Su-35 savaş uçaklarının alımına devam etmesi hâlinde yaptırımlarla karşı karşıya kalacağı uyarısında bulunmuştu.⁴¹ Aslında bu sadece Mısır’ı değil Moskova’nın uzun vadeli ortakları dâhil birçok ülkeyi riske sokuyor.

Fakat Mısır’ın sallantılı ekonomisi göz önüne alındığında Amerika muhtemelen ortağına ağır yaptırımlar uygulamayacak. Böyle bir adım ciddi bir risk yaratabilir ve hiç kuşkusuz mevcut ABD yönetimiyle yakın ilişkilere sahip Cumhurbaşkanı Abdülfettah Sisi’nin iktidarını zedeler. Hem Mısır hem de ABD bir uzlaşya varmak istiyor.

KİK Mali Yardımına Aşırı Bağımlılık

Daha önce de belirtildiği gibi Mısır kendisine gerekli finansal ve ekonomik yardımı sağlayan KİK ortaklarına çok bağımlı. Hibe ve kredilere aşırı bağımlılık Mısır’ı alengirli bir duruma sokup dış davranışlarını kısıtlıyor. Aynı zamanda Mısır bu yardımlar sayesinde Moskova’ya tahıl ve silah dâhil mallarının karşılığını ödeyebiliyor. Dolayısıyla KİK devletleri Mısır’a yaptıkları yardımları azaltır yahut durdurursa veya şarta bağlarsa bu Moskova’nın Mısır’la ekonomik bağlarını doğrudan etkileyebilir. Her ne kadar Rusya’nın silah ve buğdayının cezbedici maliyet-kâr oranı nedeniyle Mısır’a Rus ihracatını ikame etmek görece zor olsa da hâlâ dış faktörlerin Kahire’yle iş birliğini akamete uğratma riski devam ediyor.

Sonuç

Rusya ve Mısır'ın daha yakın ikili ilişkileri geliştirip bunlardan faydalanmak istediği oldukça açık. Mısır yönetimi stratejik otonomisini genişletip jeopolitik ve ekonomik dönütleri maksimize etmek amacıyla uluslararası ortaklıklarını çeşitlendirmeye çalışıyor. Benzer şekilde Moskova da Mısır'da veya daha geniş anlamda bölgede büyük bir güç değişimi yaşanmamasını temin ederken eş zamanlı olarak da ortaklıktan güvenlik ve ticaret kârları elde etmek istiyor. Libya'daki karışıklıklar ve Rusya'nın orada da yapıcı bir rol oynama ve Kuzey Afrika'daki görünürliğini arttırma hırsları Rusya'nın Kahire'ye bağımlılığını pekiştiriyor.

Bununla birlikte Trump yönetiminin Kahire'ye yönelik politikalarının izini sürmek önem arz ediyor. Bu politikalar daha geniş ölçekte Mısır'ın Rusya'yı yedekte mi tutacağı yoksa geleneksel yaklaşımından saparak tüm yumurtalarını tek bir sepete mi koyacağına yansiyacak.

Rusya'nın Mısır'a yönelik politikası muhtemelen güvenlik ve ekonomik çıkar temelli olmaya devam edecek. Bölgesel bağlam ve süreçler, Moskova'nın Kahire'yle arasındaki bağlardan daha fazla yarar elde etmesine izin verdiği sürece Rusya buna devam edecek. Fakat şartlar Rusya'nın aleyhine değişirse Mısır durumu değiştirmek için pek bir şey yapamayacak. ABD ve AB Kahire ile bağlarını derinleştirmeye yönelirse Moskova'nın onlara karşı durmak için ne kapasitesi var ne de gerekli nüfuzu. Rusya'nın kendisini her alanda vazgeçilemez bir ortak olarak pazarlayarak Mısırlılarla kademeli olarak bağlar kurduğundan şüphe yok. Aynı zamanda geçmiş deneyimlerden ders çıkarmış durumda ve bir gecede değişebilecek bir ilişkiye gereğinden fazla yatırım yapmayacak.

Yoğunlaşan Rusya-Mısır ilişkileri ve Rusya'nın bölgede artan görünürlüğü Avrupa'ya meydan okurken aynı zamanda birkaç fırsat sunuyor. Birincisi bu durum terör karşıtı iş birliğini geliştirmek ve Libya'nın istikrarını sağlama amaçlı ortak adımlar atmak için bir fırsat. Moskova'nın Libya'da çatışan tüm taraflarla işleyen bağlantılarını sürdüren moderatörlük rolü AB ve Rusya için bir iş birliği kurma fırsatı yaratıyor. Libya'nın istikrarının AB'nin güney cephesindeki Avrupa güvenliği açısından önemi dikkate alındığında Ruslarla iş birliği buna katkı sağlayabilir. İkincisi, Rusya Tartus, Suriye'deki kiralık donanma üssüyle Akdeniz'de kurduğu askeri varlığını arttırırken Mısır'ın askeri altyapısına erişme müzakerelerini sürdürmeyi hedefliyor. Bu durum Avrupa için belli bir zorluk yaratıyor çünkü SSCB'nin dağılmasından beri Rusya bölgede bu kadar aktif olmamıştı. Dahası bu durum denizde daha fazla koordinasyon ihtiyacı da doğuruyor. Üçüncüsü, Rus ve Avrupalı silah üreticilerinin Kuzey Afrika'daki silah pazarı üzerindeki rekabeti kızışacak ve Mısır bu yarışta önemli bir tüketici rolü oynayacak.

Referanslar

- 1- Rus Dışişleri Bakanlığı verilerine göre. Erişim tarihi: 23 Nisan 2019, <http://www.mid.ru/ru/maps/eg/?currentpage=-main-country>
- 2- Mohamed Heikal, *The Sphinx and the Commissar*, (New York: Harper & Row, 1978) s. 35-55.
- 3- Yuriy Zinin, "Is the Red October Legacy Still Traceable Across the Middle East?" *New Eastern Outlook*, 31 Ocak 2018, <https://journal-neo.org/2018/01/31/is-the-red-october-legacy-still-traceable-across-the-middle-east/>
- 4- Bogdanov Mikhail, "Russian-Egyptian relations at the turn of the centuries," *Asia I Afrika segodnya*, no. 12 (2013): 2-3.
- 5- Aleksei Podtserob, *Rossya i Arabskii Mir* [Rusya ve Arap Dünyası], (Moskova: MGIMO Universitet 2015), s. 102-104.
- 6- "The first Joint Russian-Egyptian Commission on military and technical cooperation was held in Moscow", Rusya Savunma Bakanlığı, 3 Mart 2015, <http://eng.mil.ru/en/mpc/news/more.htm?id=12009420@egNews>; "Egypt licensed to assemble Russian T-90S tanks. Capacity – 50 a year", *Debka Weekly*, 11 Mart 2018, <https://www.debka.com/egypt-licensed-to-assemble-russian-t-90s-tanks-capacity-50-a-year/>
- 7- Sergey Lavrov, "Friendship and Cooperation Tested by Time" *Al Ahram*, 13 Ekim 2018, http://www.mid.ru/en/diverse/-/asset_publisher/zwl2FuDbhJxg/content/stat-a-ministra-inostrannyh-del-rossii-s-v-lavrova-rossia-i-egipet-druzba-i-sotrudnicestvo-ispytannye-vremenem-opublikovannaa-v-egipetskoj-gazete-al-a?_101_INSTANCE_zwl2FuDbhJxg_redirect=http%3A%2F%2Fwww.mid.ru%2Fen%2Fdiverse%3Fp_id%3D101_INSTANCE_zwl2FuDbhJxg%26p_p_lifecycle%3Do%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-1%26p_p_col_pos%3D2%26p_p_col_count%3D6
- 8- Russian Federation Marine Doctrine 2015.
- 9- Yasmin El Beih, "Russian Tourism in Egypt: What's Next?" *Egypt Today*, 23 Temmuz 2018, <https://www.egypttoday.com/Article/3/54330/Russian-Tourism-in-Egypt-What%E2%80%99s-Next>
- 10- <https://ria.ru/20181018/1530960714.html>
- 11- "Egipet otkrivaiut dlya rossiiskih turistov: progress na litso [Mısır kapıları Rus turistlere açıldı: Gözle görülür bir gelişme var]", *Turprom*, 9 Nisan 2019, <https://www.tourprom.ru/news/41965/>
- 12- Mohamed Emad, "Russian experts continue inspection of Hurghada airport security," *El-Balad*, 16 Nisan 2019, <https://en.el-balad.com/2416757>
- 13- Vladimir Isachenkov, "Russia negotiates deal for its warplanes to use Egypt bases," *AP*, 30 Kasım 2017, https://ap-news.com/bdfe4502ca74c1eacdbf6d32252e8f4?utm_campaign=SocialFlow&utm_source=Twitter&utm_medium=AP
- 14- Phil Stewart, Idrees Ali, Lin Noueihed, "Russia appears to deploy forces in Egypt, eyes on Libya role –sources," *Reuters*, 13 Mart 2017, <https://www.reuters.com/article/us-usa-russia-libya-exclusive/exclusive-russia-appears-to-deploy-forces-in-egypt-eyes-on-libya-role-sources-idUSKBN16K2RY> "Reuters: Russia Apparently Deploys Forces Near Libyan Border In Egypt," *RFE/RL*, 14 Mart 2017, <https://www.rferl.org/a/russia-special-forces-libya-egypt/28368266.html>
- 15- "Russia & Egypt refute reports of Russian troop deployment on Libyan border," *RT*, 14 Mart 2017, <https://www.rt.com/news/380662-russia-libya-egypt-troops/>
- 16- "Gaddafi fall cost Russia tens of billions in arms deals", *Reuters*, 2 Kasım 2011, <https://www.reuters.com/article/russia-libya-arms/gaddafi-fall-cost-russia-tens-of-blns-in-arms-deals-idUSL5E7M221H20111102>
- 17- "Egypt, Russia to hold joint military exercises in mid-October," *Reuters*, 12 Ekim 2016, <https://www.reuters.com/article/us-egypt-russia-military-idUSKCN12C2Eo>
- 18- "Russia and Egypt Hold First-Ever Joint Naval Drills", *Defense News*, 10 Haziran 2015, <https://www.defensenews.com/home/2015/06/10/russia-and-egypt-hold-first-ever-joint-naval-drills/>
- 19- Shaul Shay, "Exercise "Protectors of Friendship 2" And the Egyptian-Russian Strategic Relations," *Israel Defense*, 26 Eylül 2017, <https://www.israeldefense.co.il/en/node/31239> Shaul Shay, "Defenders of Friendship 2018: Egypt, Russia Conclude Joint Drills," *Israel Defense*, 31 Ekim 2018, <https://www.israeldefense.co.il/en/node/36153>
- 20- Interview with Lev Dengov, head of the Russian contact group on Libya, 2 Temmuz 2019, <https://news.ru/afrika/lev-dengov-rossiya-v-livii-ne-delaet-stavku-na-kakuyu-libo-storonu/>
- 21- A. g. e.

- 22- "Foreign Minister Sergey Lavrov's remarks and answers to media questions at a joint news conference following talks with Egyptian Foreign Minister Sameh Shoukry," Rus Dışişleri Bakanlığı, 21 Ağustos 2017, 22 Nisan 2019, http://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJEozBw/content/id/2840676
- 23- [Malak Chabkoun](#), "What is left of the Syrian opposition?" Aljazeera, 28 Ocak 2018, <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/left-syrian-opposition-180127154708397.html>
- 24- Rus Federal Gümrük Hizmetleri.
- 25- "Torgovlya mezhdru Rossiej i Egiptom v 2018", Vneshnyaa Torgovlya Rossii, Son değiştirme tarihi: 9 Şubat 2019, <http://russian-trade.com/reports-and-reviews/2019-02/torgovlya-mezhdru-rossiey-i-egiptom-v-2018-g/>
- 26- "Rossijsko-egipetskie ekonomicheskie otnoshenija," TASS, 11 Aralık 2017, <https://tass.ru/info/4802472>
- 27- "Egipet narashivaet eksport selskokhozyajstvennoj produktsii v Rossiju [Mısır Rusya'ya tarım ihracatını artırıyor]", Ria Novosti, 8 Ağustos 2018, <https://ria.ru/20180805/1525957209.html>
- 28- "Rosneft Closes the Deal to Acquire a 30% Stake in Zohr Gas Field," Rosneft, Son değiştirme tarihi: 9 Ekim 2017, <https://www.rosneft.com/press/releases/item/188045/>
- 29- "Egypt and Russia sign 50-year industrial zone agreement," Reuters, 23 Mayıs 2018, <https://af.reuters.com/article/egyptNews/idAFL5N1SU5SI>
- 30- Hagar Omran, "Russian-Egyptian political rapprochement to propel economic cooperation forward," Daily News Egypt, 17 Ekim 2018, <https://dailynewssegypt.com/2018/10/17/russian-egyptian-political-rapprochement-to-propel-economic-cooperation-forward/>
- 31- "Russia-led free-trade zone will soon include 5 more countries," RT, 9 Şubat 2019, <https://www.rt.com/business/451039-russia-free-trade-zone/>
- 32- Kozhanov, Nikolay, "Arms Exports Add to Russia's Tools of Influence in Middle East," Chatham House, 20 Temmuz 2016, <https://www.chathamhouse.org/expert/comment/arms-exports-add-russia-s-tools-influence-middle-east>
- 33- "Source: Egypt buys 50 Russian Alligator helicopters, deck-based version may be supplied," TASS, 23 Eylül 2015, <http://tass.com/defense/823140>
- 34- Thomas Gibbons-Neff, "Egypt to buy French Mistral landing ships originally intended for Russia," The Washington Post, 23 Eylül 2015, <https://www.washingtonpost.com/news/checkpoint/wp/2015/09/23/egypt-to-buy-french-mistral-landing-ships-originally-intended-for-russia/>
- 35- Khlebnikov Alexey, "Russia looks to the Middle East to boost arms exports", Middle East Institute, 8 Nisan 2019, <https://www.mei.edu/publications/russia-looks-middle-east-boost-arms-exports>
- 36- "Egypt's Dabaa nuclear power plant receives site approval," Construction Review Online, 17 Nisan 2019, <https://constructionreviewonline.com/2019/04/egypts-dabaa-nuclear-power-plant-receives-site-approval/>
- 37- Podtserob, op cit., s.103.
- 38- Harb, Iman K, "An Economic Explanation for Egypt's Alignment in the GCC Crisis." Arab Center Washington DC, 9 Ağustos 2017, http://arabcenterdc.org/policy_analyses/an-economic-explanation-for-egypts-alignment-in-the-gcc-crisis
- 39- "Gulf countries supported Egypt with \$92bn since 2011," Middle East Monitor, 19 Mart 2019, <https://www.middleeastmonitor.com/20190319-gulf-countries-supported-egypt-with-92bn-since-2011/>
- 40- Lesley Wroughton, Patricia Zengerle, "U.S. sanctions China for buying Russian fighter jets, missiles," Reuters, 20 Eylül 2018, <https://www.reuters.com/article/us-usa-russia-sanctions/u-s-sanctions-china-for-buying-russian-fighter-jets-missiles-idUSKCN1Mo2TP>
- 41- Jeremy Binnie, London, "Egypt faces sanctions if it buys Su-35s from Russia, US warns," Jane's 360, 10 Nisan 2019, <https://www.janes.com/article/87808/egypt-faces-sanctions-if-it-buys-su-35s-from-russia-us-warns>

YAZAR HAKKINDA

Alexey Khlebnikov, Russian Council'da Rus-Ortadoğu ilişkileri ve ABD/AB MENA politikası hakkında danışmanlık hizmeti veren bir uzmandır.

AL SHARQ FORUM HAKKINDA

Al Sharq Forum, amacı; Şark bölgesi halklarının siyasal gelişimi, sosyal adalete kavuşması ve ekonomik refaha erişmesi için uzun vadeli stratejiler geliştirmek olan, bağımsız ve uluslararası bir kuruluştur. Al Sharq Forum, bu hedefini; demokratik katılım ideali, bilinçli vatandaşlık, çok taraflı diyalog, sosyal adalet ve kamu yararını gözeterek araştırmaları teşvik ederek gerçekleştirmektedir.

Adres: İstanbul Vizyon Park A1 Plaza Kat:6
No.:68 34197 Bahçelievler / İstanbul / Türkiye
Telefon: +902126031815
Faks: +902126031665
E-posta: info@sharqforum.org